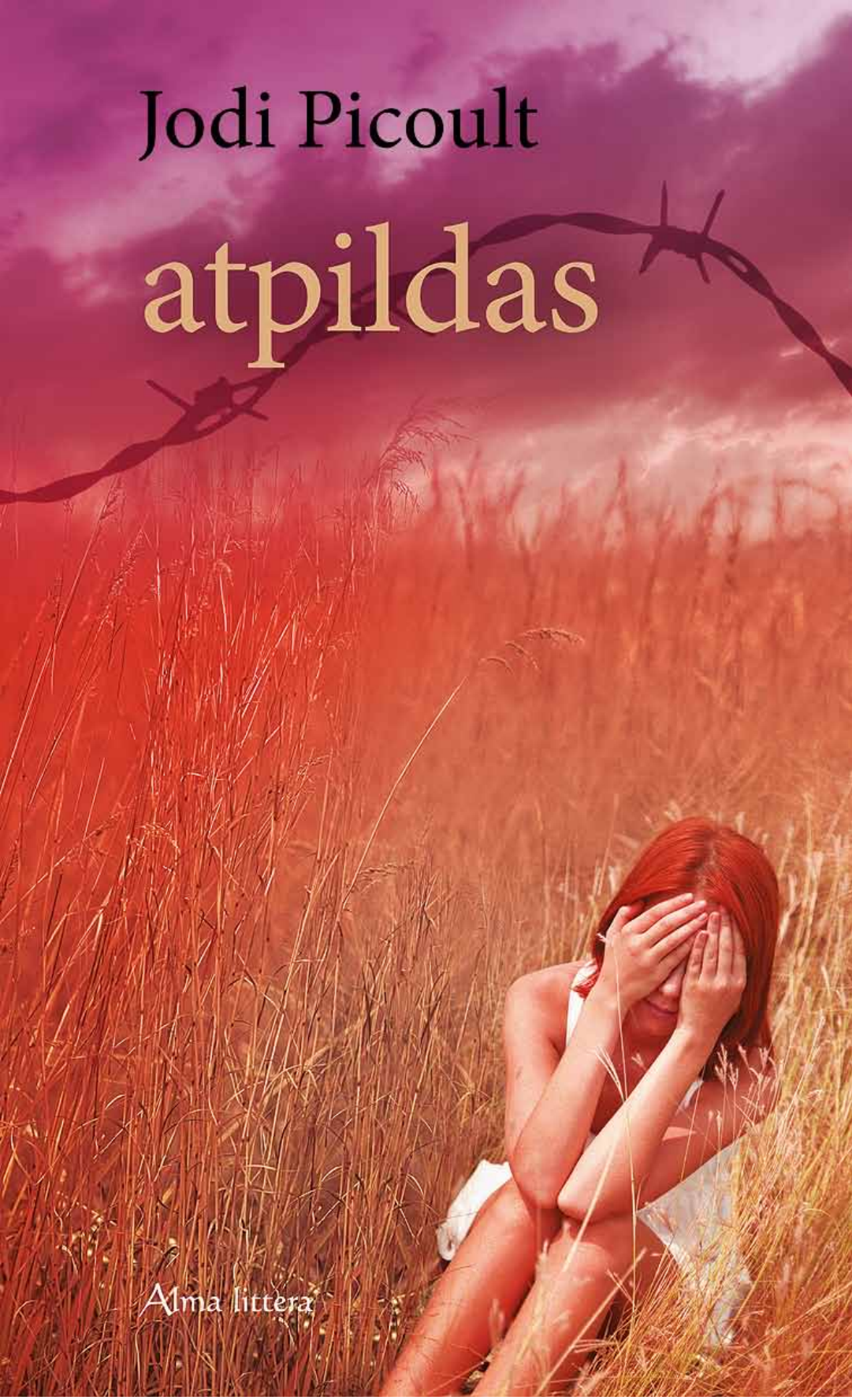

Jodi Picoult

atpildas

Alma littera

SEIDŽĖ

Antrąją mėnesio ketvirtadienį ponia Dombrovski į mūsų terapijos grupę atsineša savo mirusį vyrą.

Tik truputis po trijų, daugelis dar pilasi į popierinius puodelius kavos. Aš atnešiau lėkštę kepinių – aną savaitę Stiuartas pajuokavo į „Gelbstinčiasias rankas“ tebevaikštąs ne patarimų, kaip įveikti sielvartą, o dėl mano bandelių su karamelės ir riešutų įdaru; kai tik jas padedu ant stalo, ponia Dombrovski droviai linkteli galvą į urną savo rankose.

– Čia, – sako ji man, – Herbas. Susipažink su Seidže, Herbai. Ji ta kepėja, apie kurią pasakojau.

Taip ir stoviu nuščiuvusi, nunarinusi galvą, kaip visada veidą apkritę plaukai. Neabejoju, kad nustatyta, kaip pažindintis su jau kremuotu sutuoktiniu, bet aš vis tiek gerokai sutrikusi. Gal turėčiau tarti „Sveiki“? Paspausti urnos ąselę?

– Ooo, – galiausiai numykiu.

Mat nors taisyklių šioje grupėje tik keletas, jų turime griežtai laikytis: atidžiai išklausk, neteisk ir nevaržyk kitam galimybės išlieti sielvartą. Šiaip ar taip, juk lankausi čia bemaž trejus metus.

– Ką jūs atsinešėte? – klausia ponia Dombrovski, ir man aiškėja, kodėl ji glaudžia prie savęs vyro urną.

Per aną susitikimą mūsų vadovė Mardžė pasiūlė pasidalyti prisiminimais – ką kuris esame praradę. Matau, kad Šeila tvirtai, net krumpliai pabalę, sugniaužusi porą megztų rausvų batelių. Etelė turi nuotolinį televizoriaus pultelį. Stiuartas ir vėl atsinešė bronzinę pirmosios savo žmonos pomirtinę veido atlają. Mūsų grupėje ji pasirodo nebe pirmą kartą, manding, tai pats keisčiausias dalykas, kokį esu regėjusi, bent iki šiolei, nes šiandien ponias Dombrowski atsigabeno Herbą.

Man taip ir netenka išlamenti daugiau nė žodžio, nes Mardžė jau buria mus į ratelį. Prisitraukiame sulankstomas kėdes taip, kad drąsindami vienas kitą pasiektume papplekšnoti per petį ar suminti už rankos. Vidury dėžėlė su nosinaitėmis, jų Mardžė atsineša kiekvieną kartą – šiaip, dėl visa pikta.

Gana dažnai Mardžė pradeda nuo visuotinai svarbaus klausimo: „Kur buvote rugsėjo vienuoliktąją?“ Žmonės suskatę aptaria šalies tragediją, ir paskui prabilti apie savo paties nelaimę kartais būna lengviau. Bet ir tada atsiranda visai neprašnekinamų. Kartais praeina mėnuo, paskui kitas, o aš nė nežinau, koks naujojo dalyvio balsas.

Tačiau šiandien Mardžė iš karto klausia, kokius atminus atsinešėme. Ranką kelia Etelė.

– Šitas – Bernardo, – sako ji, nykščiu glamonėdama nuotolinio valdymo pultelį. – Nenorėjau, kad turėtų jis, Dieve brangus, kiek kartų bandžiau iš jo atimti. Dabar jau nebėra nė to televizoriaus, kuriam šis pultelis tiktų. Bet nepajėgiu jo išmesti.

Etelės vyras tebegyvas, bet serga Alzheimerio liga ir nė žmonos nebeatpažįsta. Čia žmonės kenčia dėl įvairiausių praradimų – ir dėl pačių menkiausių, ir didžiausių. Gal esi pametęs raktus, akinius, praradęs nekaltybę. Gal pametei galvą, gal nebeturi širdies, o gal proto. Galbūt palikai namus ir persikrauste į prieglaudą, galbūt turi vaiką, išvykusį už jūrų marių, o galbūt prieš tavo akis sutuoktinis grimzta į silpnaprotystę. Praradimas – kai kas daugiau nei vien mirtis, ir iš sielvarto visi jausmai įgauna niūriai pilkšvą atspalvį.

– Mano vyras pultelio iš rankų nepaleidžia, – sako Šeila. – Teisinasi, kad moterys ir taip valdo visa kita.

– Iš tiesų taip elgiamasi nesąmoningai, – atsiliepia Stiuartas. – Ta smegenų dalis, kontroliuojanti teritoriją, vyrų didesnė nei moterų. Girdėjau per Džono Tešo* laidą.

– Tada, žinoma, įrodymai nesugriaunami? – užverčia akis į lubas Džoselina.

Ji, kaip ir aš, eina trečią dešimtį. Tik ji nepakenčia visų, kas persirito per keturiasdešimt.

– Ačiū, kad papasakojai mums apie savo atminą, – skubiai įsiterpia Mardžė. – Seidže, ką tu šiandien atsinešei?

Pajuntu, kaip iškaista skruostai, nes visų akys nukrypsta į mane. Nors visi grupėje man pažįstami, nors mes užsibrėžę pasitikėti vieni kitais, vis dar juntų skausmą jiems atsiverdama. Sutraukęs akies voką randas, panašus į jūrų žvaigždę, dar labiau įtempia odą.

Kresteliu ilgas karčiukus, ir jie pridengia akį, iš po berankovių marškinėlių ištraukiu grandinėle, ant jos aš užsivėrusi mamos sutuoktuvių žiedą.

Žinoma, suprantu, kodėl – praėjus trejiems metams po mamos mirties – vis dar juntų aštrų dūrį į paširdžius kas kartą, kai tik apie ją pagalvoju. Kaip tik dėl to šioje pagalbos grupėje vienintelė lankausi nuo pat pradžių iki dabar. Kiti ateina pasigydyti, o aš – atlikti bausmės.

Džoselina pakelia ranką.

– Man dėl to labai nesmagu.

Dar labiau išraustu, nutarusi, kad ji kalba apie mane, bet pasikui susivokiu – ji dėbso į urną ponios Dombrovski sterblėje.

– Bjauru! – sako Džoselina. – Nereikėtų čia neštis to, kas jau miręs. Turim atsinešti atminų.

– Jis ne *bet kas*, o *jis*, – atsako ponia Dombrovski.

– Nenoriu, kad mane kremuotų, – garsiai mąsto Stiuartas. – Mane kamuoja košmarai, kaip žūstu liepsnose.

– Naujausios žinios: kai tave kiša į ugnį, būni jau *miręs*, – sako Džoselina, o ponia Dombrovski prapliumpa ašaromis.

---

* Johnas Frankas Teshas (g. 1952), JAV pianistas ir kompozitorius, radijo ir TV laidų vedėjas (*čia ir toliau – vert. pastabos*).

Paimu dėžėlę su nosinaitėmis ir atkišu jai. Kol Mardžė maloniai, bet ryžtingai primena Džoselinai grupės taisyklės, patraukiu į tualetą priebažnyčio gale.

Užaugau manydama, kad iš netekties gali rastis ir gerų dalykų. Motina sakydavo, kad kaip tik taip ji sutiko savo gyvenimo meilę. Paliko piniginę restorane, o padavėjas nepatingėjo rasti, kur ji gyvena. Paskambino, bet jos nebuvo namie, atsiliepė kambario draugė. Kai mama paskambino pati, išgirdo moters balsą, ta paskvietė prie telefono mano tėvą. Jie susitiko, nes jis turėjo gražinti mamai piniginę, ir jai tapo aišku, kad nė vieno vyro gyvenime taip netroško... bet iš skambučio jau žinojo, kad jis gyvena su moterimi.

O toji pasirodė esanti tik jo sesuo.

Kai buvau devyniolikos, tėvas mirė nuo širdies priepuolio. Po trejų metų netekusi motinos guodžiausi, kad taip ir turėjo nutikti, juodu vėl susitiko.

Vonios kambaryje nusibraukiu plaukus nuo veido.

Dabar tas randas sidabriškas, grublėtas, nuo jo mano skruostas ir antakis susimetę į bangeles, it virvele sutrauktas šilkinis kapšelis. Jei ne užgriuvęs akies vokas ir pernelyg įsitempusi oda, iš pirmo žvilgsnio ir nepasakytum, kad man kas nors yra, – bent jau taip sako mano draugė Merė. Bet žmonės atkreipia dėmesį. Tik jie pernelyg mandagūs, kad apie tai užsimintų, nebent dar neturėtų nė ketverių metų ir dėl to – būdami bjauriai sąžiningi – rodytų į mane pirštu ir klausinėtų, kas atsitiko tos ponios veidui.

Nors žaizda jau užsitraukusi, vis dar matau ją tokią, kaip iškart po nelaimingo atsitikimo: dar neužgijusią, raudoną, sukabintą nelygiu zigzagu ir iškreipiančią pusę veido. Kaip tik dėl rando, man atrodo, panėšiu į maitinimosi sutrikimų kamuojamą paauglę, sveriančią keturiasdešimt keturis kilogramus, tačiau iš veidrodžio žvelgia storulė. Iš tikrųjų tai ne vien randas. Tai žemėlapis, rodantis vietą, nuo kurios mano gyvenimas pasuko klystkeliais.

Išėjusi iš vonios kambario vos nepargriaunu senuko. Kadangi aš už jį aukštesnė, per susišiaušusių žilų plaukų vainiką žvelgiu į rausvą jo pakaušį.

– Ir vėl vėluoju, – sako jis su vos juntamu akcentu. – Buvau pasiklydęs.

Man regis, mes visi pasiklydę. Todėl čia ir ateiname – kad liktume susaistyti savo netekčių.

Jis naujasis pagalbos grupės narys, lankosi čia tik antra savaitė. Per susirinkimus dar nebuvo ištaręs nė žodžio. Jau patį pirmą kartą jį išvydusi atpažinau, tik neprisiminiau kodėl.

Bet dabar prisimenu. Kepyklos krautuvėlė. Jis užaina dažniausiai su šunimi, mažučiu taksu, paprašo šviežios bandelės su svietu ir juodos kavos. Valandų valandas rašo į juodą sąsiuvinėlį, o šunelis snaudžia jam prie kojų.

Kai mudu įžengiame į kambarį, apie savo atminą pasakoja Džoselina. Regis, jis panėši į sumankytą, sulankstytą šlaunikaulį.

– Jis Lolos, – sako ji, švelniai sukiodama kaulą iš žaliaminės odos. – Kai atidavėme ją utilizuoti, radau jį po sofa.

– Ir ko jūs vis dar čia? – klausia Stiuartas. – Juk tai tik prakeiktas šuva!

Džoselina prisimerkia.

– Aš bent neatliejau jo iš *bronzos*.

Jie ginčijasi, o mudu su senuku įsitaisome rate. Mardžė tuo pasinaudoja dėmesiui atitraukti.

– Sveiki pone Vėberi, – kreipiasi ji. – Džoselina kaip tik mums pasakojo, koks svarbus jai buvo jos numylėtinis. Ar esate kada turėjęs mylimą gyvūnėlį?

Taip ir matau akyse šunelį, kurį jis atsiveda į krautuvę. Dalijasi su juo bandele – abiem po lygiai.

Tačiau vyriškis tyli. Nuleidžia galvą, tarsi kas nors jį spauste spaustų prie kėdės. Atpažįstu tą būseną, tą norą išnykti.

– Kartais gyvūną myli labiau nei žmones, – netikėtai ištariu, stebėdamasi pati savim. Visi atsisuka: priešingai nei kiti, kažin ar kada patraukiau dėmesį savanorišku pareiškimu. – Nesvarbu, kas tavo širdy palieka tuštumą. Svarbu, kad ji žioji.

Senukas lėtai pakelia akis. Net pro užkritisius plaukus pajuntu, kaip degina jo žvilgsnis.

Tai pamačiusi Mardžė sako:

– Pone Vėberi, galbūt jūs irgi atsinešėte kokį atminą ir papasakosit mums?..

Jis purto galvą, melsvos akys nebylios ir bejausmės.

Mardžė leidžia jam patylėti – tarsi dėtų auką. Suprantu, taip jau yra: vieni čia ateina pakalbėti, kiti tik paklausti. Tačiau spengianti tylą slegia ir ima tvinkseti kaip širdis. Ima kurtinti.

Tokia jau ta netektis prieštaranga: tai, ką praradome, prislegia mus visu svoriu...

Baigiantis mūsų valandai Mardžė dėkoja dalyviams, mes sulankstome kėdes, sumetame į šiukšliadėžę popierines lėkštes ir servetėles. Suvynioju ir paduodu Stiuartui likusias bandeles. Jei parsineščiau jas į kepyklą, būtų tas pats, kaip nusitempti kibirą vandens prie Niagaros krioklio. Tada einu lauk ir pasuku į darbą.

Jeigu, kaip ir aš, būtumėte pragyvenę visą laiką Naujajame Hampšyre, uoste užuostumėt, kada orai žada keistis. Dabar slegia šutra, danguje lyg nematomu rašalu užrašyta, kad artinasi perkūnija.

– Atsiprašau.

Atsisuku išgirdusi pono Vėberio balsą. Jis stovi nugara į episkopalinę bažnyčią, kurioje vyksta mūsų susitikimai. Nors lauke mažiausiai trisdešimt laipsnių karščio, jis net marškinių ilgomis rankovėmis apykaklę užsisegęs ir pasirišęs siaurą kaklaraištį.

– Kaip gražu, kad taip padarėte, kad užstojote tą merginą.

Padarėte jis ištaria kaip patarėte.

– Dėkui, – nukreipiu akis.

– Jūs Seidžė?

Argi ne suktas klausimas? Taip, toks mano vardas, tačiau antros jo reikšmės – kad aš itin išmintinga – man niekada neprireikė. Gyvenime jau tiek kartų krausčiausi iš proto pasidavusi jausmams, užuot paisiusi įrodymų.

– Taip, – atsiliepiu.

Nesmagi tylą tarp mudviejų plečiasi kaip mielinė tešla.

– Šita grupė. Jūs čia jau seniai lankotės?

Nežinau, ar man reikėtų būti atsargesnei.

– Taip.

– Tai jums atrodo, kad ji padeda?

Jei būtų padėjusi, taip ilgai nesilankyčiau.

– Iš tikrųjų visi jie tokie malonūs. Kiekvienas kartkartėmis pamano, kad jo sielvartas didesnis už kitų.

– Jūs mažai kalbate, – garsiai mąsto ponas Vėberis. – Bet kai prabylate... jūs poetė.

Purtau galvą.

– Aš kepėja.

– O ar negali žmogus kartu būti ir tuo, ir anuo? – klausia jis ir lėtai nueina.

Įbėgu į kepyklą uždususi ir iškaitusi, ir matau savo šeimininę kabančią palei lubas.

– Atsiprašau, kad vėluoju, – sakau. – Šventykla prisikimšusi žmonių, o kažkoks silpnaprotis, atvažiuavęs „Eskalada“, užgrobė aikštelėje mano vietą.

Merė susimeistravusi šiokius tokius pastolius, kad kaip koks Mikelandželas atsigulusi aukštiešninka galėtų dažyti kepyklos lubas.

– Ar tik tas silpnaprotis nebus vyskupas? – atsiliepia ji. – Stabtelėjo lipdamas į kalvą. Pasakė, kad tavo duona su alyvuogėmis dangiško skonio, o iš jo lūpų tai pačios didžiausios pagyros.

Ankstesniame gyvenime Merė De Andželis buvo sesuo Merė Robert. Turėjo gerus nagus kaip daržininkė ir išgarsėjo išpuoselėtais savo Merilando vienuolyno sodais. Kartą, per Velykas išgirdusi kunigą tariant „Kristus prisikėlė“, ji nė nepajuto, kaip pakilo iš klaupto ir išėjo pro katedros duris lauk. Ji paliko savo seseriją, nusidažė plaukus rausvai ir iškeliavo pėsčiomis Apalačų taku. Maždaug ties Prezidentų kalnagūbriais ją ištikęs regėjimas – pasirodęs Jėzus ir pasakęs, kad yra daug sielų, kurias reikia pamaitinti.

Po pusmečio Naujajame Hampšyre, Vesterbruko Gailestingosios Dievo Motinos šventyklos papėdėje, Merė atidarė „Kasdienę mūsų duoną“. Šešiolikos akrų plote, priklausančiame šventyklai, yra meditacijų grotas, stovi taikos angelas, įrengtos Kryžiaus kelio stotys ir Šventieji laiptai. Jos parduotuvėje pilna kryželių, Nukryžiuotųjų, knygų apie katalikybę ir teologiją, krikščioniškos muzikos garso įrašų, medalionų su šventaisiais ir prakartėlių. Bet dažniausiai lankytojai atvyksta pamatyti iš Naujojo Hampšyro granito riedulių, sukabintų grandinėmis, padaryto rožinio, jo ilgis – 232 metrai.

Šventykla veikė tik šiltuoju metų laiku, stojus Naujosios Anglijos žiemai verslas dramatiškai apmirdavo. Tai ir buvo Merės

prekybos pranašumas – ar gali būti kas pasaulietiščiau nei šviežia duona? Kodėl kepykla negalėtų prisidėti prie šventyklos įplaukų, vienodai traukdama ir tikinčiuosius, ir netikinčiuosius?

Buvo vienintelė kliūtis: ji visiškai nemokėjo kepti.

Tada atsiradau aš.

Pradėjau kepti devyniolikos, kai netikėtai mirė tėvas. Mokiausi koledže, parvykau namo į laidotuves, kad ten grįžusi jau nieko neberasčiau kaip buvę. Paskui žiūrėjau akis įsmeigusi į žodžius vadovėlyje, tačiau jie, regis, buvo parašyti man neįskaitoma kalba. Neprisiverčiau atsikelti ir eiti į paskaitas. Praleidau vieną egzaminą, kitą. Nebeatsiskaičiau rašto darbų. Tada vieną naktį pabudau miegamajame ir užuodžiau miltų kvapą – tokį stiprų, tarsi juose būčiau besiraičiojanti. Nusiprausiau duše, tačiau įspūdžio atsikratyti nepavyko. Jis priminė man vaikystę, kai sekmadienio rytais mane prikeldavo šviežių riestainių ir Bialystoko bandelių, kurias meistriškai raitė tėvas, kvapsniai.

Jis nuolatos stengdavosi pamokyti mane su seseria, bet mu-dvi dažniausiai būdavome pernelyg užsiėmusios mokslais, žolės rieduliu ar vaikiniais ir jo neklausėme. Bent jau taip aš maniau, kol galiausiai kas vakarą įsmukusi į koledžo valgyklą ėmiau kepti duoną.

Palikdavau kepaliukus ant slenksčio tarsi pamestus kūdikius prie savo dievinamų dėstytojų kabinetų, prie vaikinių, kurie šypsodavosi taip nuostabiai, kad apstulbusi nejaukiai nuščiūdavau, miegamųjų durų. Kartą bandelių kaugę iš duonos raugo palikau ant pakylos pulsto, o apskritą duonos kepaliuką įkišau į didžiulę rankinę kavinukės vedėjai, ji aiškino man, kad esu pernelyg liesa, ir primygtinai kišdavo man lėkštes su blynais ir šonine. Atėjo diena, kai mano mokslų kuratorė pranešė man, kad neišlaikiau trijų dalykų iš keturių, o aš neturėjau kaip pasiteisinti, tik padaviau jai aitariai saldžią medaus bandelę, apibarstyta anyžiais.

Netikėtai atvyko motina. Įsikūrė mano miegamajame ir ėmėsi man vadovauti iki panagių – tikrino, ar pavalgiau, lydėjo į paskaitas, turėjau jai atsakinėti iš perskaitytos literatūros.

– Jeigu aš neketinu pasiduoti, – paaiškino ji man, – nepasiduosi ir tu.

Ištempiau mokslus į penkerių metų kursą ir šiaip ne taip juos baigiau. Kai žengiau pakyla atsiimti diplomo, mama atsistojo ir sušvilpė pro dantis. O tada viskas ėmė garmėti skradžiai.

Labai daug apie tai mažčiau: kaip gali pasiekti gyvenimo viršūnę ir pasijusti bešliaužiojanti uolos papėdėje. Perkračiau galvoje visa, ką galbūt padariau ne taip, ir ar būtų galėję pasibaigti kitaip. Bet apmąstymai nieko nekeičia, tiesa? Todėl vėliau, kai akis tebebuvo apsipylusi krauju, kai pabaisiški Frankenšteino dygsniai išsiraitė apie smilkinį ir skruostą it kokie beisbolo kamuolio siūlgaliai, grąžinau mamai patarimą. „Jeigu aš nesirengiu pasiduoti, nepasiduosi ir tu.“

Iš pradžių ji ir nepasidavė. Tai truko bemaž pusmetį, organizmo sistemos atsijungė viena po kitos. Kasdien sėdėdavau ligininėje prie jos lovos, vakarais eidavau ilsėtis. Tik atokvėpio neturėdavau. Vėl pradėjau kepti – ėmiausi terapijos, kurią laikiau atsargoje. Nešiau mamos gydytojams puikius kepalėlius. Jos seselėms kečiau sūrius sausainėlius. Mamai kepdavau jos mėgstamiausias bandeles, prikimštas įdaro ir apibarstytas cinamonu. Kasdien, bet ji neparagaudavo nė kąsnelio.

Kaip tik Mardžė, grupės vadovė, man ir pasiūlė įsidarbinti ir taip gelbėtis nuo slegiančios kasdienybės. Spjauk į viską, kol atsisitosi ant kojų, kalbėjo ji. Tačiau man buvo baisu pagalvoti, kad reikės dirbti dieną ir visi galės sproginti akis į mano veidą. Ir anksčiau buvau drovi – dabar tapau visiška atsiskyrėlė.

Merei atrodo, kad mūsų pažintis – Apvaizdos darbas. (Save ji vadina buvusią vienuole, bet iš tikrųjų atsisakė tik abito, o ne tikėjimo.) O aš? Aš netikiu, kad Dievas yra, manau, jog tai buvo laimingas atsitiktinumas, kai pasiūlius Mardžei pačioje pirmoje skelbimų skiltyje radau, kad reikalinga kepėja – ir tokia, kuri naktį dirbtų viena ir išeitų, kai į parduotuvę ima rinktis pirkėjai. Per pokalbį Merė nė žodžiu neužsiminė, kad neturiu patirties, jokiei reikšmingesnio darbo per vasaros atostogas, jokių rekomendacijų. Svarbiausia – ji tik metė žvilgsnį į mano randą ir tarė: „Spėju, kai norėsi apie tai pasipasakoti, taip ir padarysi.“

Tai ir viskas. Vėliau, jau geriau ją pažinusi, supratau, kad veisdama sodą ji nežiūri į sėklas, tik mintyse piešia išaugsiantį augalą.

Mano galva, susipažindama su manim elgėsi taip pat. Ačiū Dievui, kad „Kasdienėje mūsų duonoje“ (čia nesąmoningai sutapęs žodžių žaismas) dirbančios manęs mama jau nebegalėjo matyti, nes buvo mirusi. Juodu su tėvu buvo žydai. Mano seserys Peperė ir Safrona laikėsi bar micvos priesakų. Nors mes pardavinėdavome riestainius ir chalą, taip pat karštas bandeles, kryžmai aplaisytas glajumi, nors kavinukė prie kepyklos buvo vadinama „Hebrajų“, žinau, motina būtų sakiusi: „Pasaulyje tiek kepyklų, kas verčia tave dirbti pas šiksa*?“

Tačiau mama pati pirma būtų ėmusi aiškinti, kad gerų žmonių netrūksta ir kad religija čia niekuo dėta. Mano manymu, mama, kad ir kuo ji dabar virtusi, žino, kiek kartų Merė užtiko mane virtuvėje paplūdusią ašaromis ir vėluodama atidaryti krautuvę guodė, kol susitvardydavau. Manding, ji žino, kad per jos mirties metines Merė visą tos dienos pelną aukoja Hadasai**. Kad nuo jos vienintelės nesistengiu slėpti savo rando. Ji ne tik mano darbdavė, bet ir geriausia draugė; mielai tikiu, kad mamai tai būtų kur kas svarbiau, nei aiškintis, kur Merė nutarė pasimelsti.

Purpurinių dažų nutykšta ant grindų visai šalia manęs, todėl pakeliu akis į viršų. Merė tapo dar vieną savo vaizdinių, užvaldančių jos protą neįtikimai vienodais tarpsniais – mažiausiai tris kartus per metus, – ir tada dažniausiai ji atnaujina pačią parduotuvę arba gaminių pasiūlą. Vienas Merės vaizdinių buvo kavinukė. Taip pat langas, nustatytas šiltnamio augalais, orchidėjomis, jų žiedai virš tirstos žalios lapijos nusvirę tarsi perlų karoliai. Vieną žiemą „Kasdienėje mūsų duonoje“ ji įsteigė mezgimo būrelį, kitais metais pakvietė į jogą. Alkio, sako ji man, nereikia sieti su pilvu, tik su galva. Iš tikrųjų Merės veikla visai ne parduotuvė, jos tikslas – bendruomenė.

Kai kurie Merės posakiai ištapyti ant sienų: „Ieškokit ir būtinai rasit“, „Kas klaidžioja, nebūtinai pasiklydo“, „Ne metai gyvenime svarbiausia, o gyvenimas per tuos metus“. Retsykiais spėlioju, ar

---

* Shiksa (*jidiš*) – niekinamas ne žydės, siekiančios sugundyti žydą jaunuolį, vardas.

** Hadassah – JAV žydžių savanorių organizacija.

ji pati susapnuoja tas banalybes, ar tik įsimena lakias frazes ant „Life is good“ grupės marškinėlių. Turbūt ne tiek ir svarbu, juolab kad mūsų pirkėjai, regis, mėgsta juos skaityti.

Šiandien Merė tapo savo naujausią mantrą. „Viskas, ką užmaišai, yra meilė“, – perskaitau.

– Ką manai? – teiraujasi ji.

– Kad Joko Ono ketina tau iškelti ieškinį dėl autoriaus teisių, – atsakau.

Mūsų kavininkas Rokas šluosto prekystalį.

– Lenonas puikus, – sako jis. – Jeigu dar būtų gyvas, / Tik *įsi-vaizduok...*

Rokui dvidešimt devyneri, jo per anksti pražilę plaukai suvyti vėlinukais, o kalba jis tik haiku eilėmis. Tokia jo *silpnybė*, pasakė Merėi kalbėdamasis dėl darbo. Ji nusprendė pažiūrėti pro pirštus į šį mažą kalbos įmantrumą, mat įvertino nepaprastą jo gebėjimą kurti meniškas putas – verpetų ornamentus puodelių su late ir moka paviršiuje. Jis moka išraityti paparčius, širdis, vienaragius, Ledi Gagą, voratinklius, o kartą per Merės gimtadienį išgavo net popiežių Benediktą XVI. Man pačiai Rokas patinka dėl kitos silpnybės – jis nežiūri žmonėms į akis. Sako, neva taip galima išvogti jų sielą.

Tebūnie.

– Baigęs riestainiai, – sako man Rokas. – Supykusieji kavos gavo veltui. – Ir stabtelėjęs mintyse perskaičiuoja skiemenis. – Daugiau iškepk.

Merė nuo savo pastolių rabždinasi žemyn.

– Kaip tavo susitikimas?

– Kaip visada. Ar visą dieną taip ramu?

Ji pasiekia grindis, dusliai žnekteli.

– Ne, užgriuvu ikimokyklinukų būrys, neblogai papietavom. – Ji atsistoja, šluostosi rankas į džinsus ir eina paskui mane į virtuvę. – Beje, skambino Velnias.

– Pala, atspėsiu. Nori užsakyti ypatingą gimtadienio tortą Džozefui Koniui?

– Sakydama „Velnias“ turėjau minty Adamą.

Adamas mano vaikiną. Būtų, jei nebūtų ir kažkieno vyras.

– Adamas ne toks jau ir blogas.

– Seidže, jis karštakošis ir dvasios žudikas. Bet, jei jau tau taip knieti... – Merė gūžčioja pečiais. – Palieku Roką budėti prie pabūklų, o pati traukiu į vienuolyną paravėti.

Nors ji ten nebetarnauja, regis, niekam nekliūva, jei buvusi vienuolė, turinti gerus nagus sodininkystei, stengiasi, kad gėlės ir sodinukai padoriai atrodytų. Darbas sode – lieti prakaitą, švaisytis mačete, rausti šaknis ir rauti krūmus, bet Merei tai poilsis. Kartais man dingteli, kad ji iš viso nemiega, o kartu su numylėtais augalais patiria fotosintezę. Atrodo, nė vienas mūsų, paprastų mirtingųjų, nesidarbuoja taip veržliai, taip sparčiai, kaip ji. Fėja Dindilin, palyginti su ja, tikra nevėkšla.

– Kitaip daugiametės gėlės pakels maištą.

– Smagiai pasibūk, – sakau jai, rišdamasi prijuostę, mintyse jau pasinėrusi į ateinančios nakties darbus.

Kepykloje turiu milžinišką maišytuvą, vienu kartu padarau kebias partijas kepaliukų. Turiu įvairiausių skirtingos temperatūros reikalaujančių fermentų, laikomų rūpestingai sužymėtose skardinėse. Sudedamosioms kepinių dalims apskaičiuoti naudojuosi programos *Excel* lentelėmis, ir toje beprotiškoje matematikoje sudedamosios tešlos dalys nuolatos sudaro daugiau nei šimtą procentų. Todėl labiausiai man patinka, kai tereikia dubens, medinio šaukšto ir keturių dalykų: miltų, vandens, mielių ir druskos. Ir daugiau nieko – tik laiko.

Duonos kepimas – atletų kova. Tenka ne vien puldinėti nuo vieno darbo prie kito: tikrinti, kaip kyla kepalai, maišyti sudedamąsias dalis, traukti maišymo dubenį iš jo lizdo, – reikia turėti ir stiprius raumenis, kad tešloje išjudintum glitimą. Net ir tas, kas negali paaiškinti, kuo skiriasi *biga* nuo *poolish**, žino, kad norėdamas iškepti duoną turi užminkyti tešlą. Gniauzyti ir raičioti, spuščioti ir klostyti – ritmingai darbuotis prie miltuoto darbastalio. Jei viską darysi tinkamai, išlaisvinsi glitimu vadinamą sudėtinį baltymą, tokius pluoštelius, kurie kepaliukuose kildo anglies dioksido pūsles. Po penkių ar septynių minučių – jų užtenka galvoje susidėlioti tolesniems ruošos darbams ar atgaminti pokalbiui su

---

* *Biga* (*ital.*), *poolish* (*pranc.*) – duonos raugimo būdai.

antrąją pusę ir sugromuliuoti, ką jis norėjo tau pasakyti, – tešlos sandara jau bus pasikeitusi. Vienalytė, tampri, kibi.

Štai tada tešlą reikia palikti ramybėje. Kvaila su duona elgtis kaip su žmogumi, bet man patinka, kad ji turi tyliai sau pabūti niekieno neliečiama, netrikdoma ir plėstis iš vidaus.

Turiu pripažinti, kad ir pati dažnai taip jaučiuosi.

Kepėjos darbo laikas gali keistai paveikti sąmonę. Tavo diena prasideda penktą popiet ir trunka iki pat aušros, todėl įsigudrini girdėti, kaip klinkteli virš krosnies kabančio laikrodžio minutinė rodyklė, matyti, kaip virpa šešėliai. Nebeatpažįsti ataidinčio savo pačios balso; dingojasi, kad visame pasaulyje likai vienintelė gyva būtybė. Neabejoju, kad kaip tik dėl to daugelis žmogžudysčių įvyksta naktį. O tokiems kaip aš, naktį atgyjantiems, pasaulis atrodo visai kitoks. Trapesnis, netikras atkartojimas to, kuriame gyvena visi kiti.

Labai ilgai gyvenau toje išvirkščioje pusėje, todėl dabar man vieni niekai gultis miegoti tekant saulei ir keltis temstant. Dažniausiai miegu tik šešias valandas ir vėl grįžtu į „Kasdienę mūsų duoną“ visko imtis iš naujo, jeigu esi kepėja, vadinasi, renkiesi neįprastą gyvenimą, o toks buvo artimas mano širdžiai. Susiduriu su krautuvijų pardavėjais, prekybos tinklo, siūlančio spurgas vairuotojams, neišlipantiems iš automobilių, kasininkėmis, baigusiomis pamainą slaugėmis. Žinoma, susitinku ir Merę su Roku – kai atsirandu, netrukus jie užrakina kepyklą. Uždaro mane kaip pasakoje „Bildukas“, bet ne verpti ir ne grūdų skaičiuoti, o tam, kad rytui išaušus miltus būčiau pavertusi kepiniais ir duona, prikrovusi jų lentynas ir stiklines vitrinas.

Kiek save atsimenu, nemėgdavau žmonėtis, o dabar kaip niekad esu linkusi būti viena. Tokia tvarka man tinka labiausiai – dirbu pati sau viena, Merė viskam vadovauja, jai priklauso plepėti su pirkėjais ir siekti, kad jie norėtų ir vėl čia apsilankyti.

Kepimas man savaip meditacija. Su malonumu atpjaunu gabalus nuo milžiniško tešlos kalno, iš akies nustatydamą kaip sykis reikiamą nepriekaištingai suminkytų kepaliukų svorį. Man patin-

ka raičioti prancūzišką batoną, tarsi žaltys virpčiojantį po mano pirštais. Patinka, kai pirmą kartą bakstelėjus kylanti duona lyg atsidūsta. Mėgstu judinti kojų pirštus klumpėse, mankštinti nutirpusį sprandą, kraipydama galvą į visas puses. Žinau, kad niekas neskambins, netrukdyt – ir tai man patinka.

Išgirstu, kai Merė, grįžusi nuo kalno iš kasdienės savanoriškos sodo prievolės, rakina duris, ir tuo metu jau būnu susidorojusi su penkiasdešimčia kilogramų produktų, kasnakt iš tiek tešlos iškepu kepinių. Plaunu rankas kepyklos praustuvėje, nusitempiu kepurę, dengiančią plaukus, kol dirbu, ir žengiu į parduotuvę. Rokas trukteli motociklininko striukės užtrauktuką. Pro veidrodinio stiklo langus matau, kaip tamsiai mėlyname danguje tvyksteli žaibas.

– Iki rytojaus, – sako Rokas. – Jei nemirsime miegodami. / Kaip galim išeiti.

Nugirstu amtelint ir suvokiu, kad parduotuvėje dar kažkas yra. Tas vienišas pirkėjas – ponas Vėberis iš mano pagalbos grupės su savo šuneliu. Prie jo sėdi Merė su puodeliu arbatos.

Pamatęs mane ir kilstelėjęs Vėberis šiaip taip linkteli.

– Sveika dar kartą.

– Pažįsti Džozefą? – klausia Merė.

Pagalbos grupė panaši į anoniminių alkoholikų – jei negavai kurio žmogaus, kartu ją lankančio, leidimo, neprasitari.

– Esame matęsi, – atsakau ir kresteliu plaukus ant veido.

Taksė prieina arčiau, kiek leidžia pasaitėlis, ir lyžteli miltų nuo mano kelių.

– Eva, – sudraudžia jis. – Kaip elgiesi!

– Nieko, – sakau jam.

Pasilenkiu ir atitokusi paglostau kalytę. Gyvūnai niekada neįbeda akių.

Ponas Vėberis užsivynioja pasaitėlio kilpą ant delno ir atsiatoja.

– Trukdau jums keliauti namo, – atsiprašydamas sako Merėi.

– Visai ne. Man patinka bendrauti.

Ji žvilgteli į vos tenugertą senuko puodelį.

Nežinau, kas priverčia mane ištarti tuos žodžius. Šiaip ar taip, manęs laukia dar tiek darbų. Tačiau lauke ima taip pilti – liūtis

kaip neperregima paklodė. Aikštėlėje stovi tik Merės harlis ir Roko „Prius“, todėl ponas Vėberis arba eis namo pėsčiomis, arba lauks autobuso.

– Galėtumėt palaukti, kol pasirodys „Advanced transit“, – sakau jam.

– Ak, ne, – atsiliepia ponas Vėberis, – būtų piktnaudžiavimas.

– Labai prašau, – pritaria man Merė.

Jis dėkodamas linkteli ir vėl atsisėda – laukti nemokamo autobuso. Suima delnais puodelį, tada Eva išsitiesia jam prie kairės kojos ir užsimerkia.

– Geros tau nakties, – sako man Merė. – Išdek savo mažytę širdį.

Tačiau, užuot pasilikusi su ponu Vėberiu, einu Merei iš paskos į galinį kambarį, kuriame ji pasikabinusi lietpaltį.

– Netvarkysiu, kai jis baigs gerti.

– Gerai, – sako Merė taip ir nebaigusi mautis neperšlampamų kelnų.

– Aš *neaptarnauju* pirkėjų.

Tiesą sakant, kai septyniomis ryto kliuvinėdama išlendu iš kepyklos ir išvystu krautuvę, pilną perkančių riestainius tarnautojų ir namų šeimininkių, grūdančių baltą duoną į ekologiškus pirkinių krepšius, visada kiek nustembu, be savo pramoninės virtuvės vėl atrasdama kitą pasaulį. Man rodos, taip turėtų jaustis gyvybės požymių neberodęs ligonis, staiga prikeltas elektros šoko ir įstumtas į triukšmingą pasaulio sambrūzdį, pertekusį naujienų ir juslingumo.

– Pati paprašei jį pasilikti, – primena Merė.

– Nieko apie jį nežinau. O jei mėgins mus apiplėšti? Ar sumanęs dar ką baisiau?

– Seidže, jam jau per devyniasdešimt. Manai, savo dantų protezais jis tau gerklę perkas? – Merė purto galvą. – Jei Džozefas Vėberis tai galėtų, tu dar gyva būtum paskelbta šventąja. Vesterbruke jį visi pažįsta, jis treniravo vaikų beisbolo komandą, organizavo talką Riverhedo Parkui valyti, aukštojoje mokykloje nuo neatmenamų laikų dėstė vokiečių kalbą. Visi jį laiko mieliausiu senuku. Nemanau, kad jis įtykintų į virtuvę ir išmeigtų tau nusi-sukusiai į nugarą duonriekį.

- Nesu apie jį girdėjusi, – murmu.
- Nes gyveni po devyniais užraktais, – pareiškia Merė.
- Arba virtuvėje.

Kai kiaurą dieną pramiegi, paskui naktį dirbi, nėra laiko tokiems dalykams kaip laikraščiai ar televizorius. Apie Osamos bin Ladeno žūtį išgirdau tik po trijų dienų.

– Labanakt, – ji skubriai mane apkabina. – Džozefas nekenksmingas. Tikrai. Blogiausia, ką gali padaryti, – negyvai tave užšnekėti.

Žiūriu, kaip ji atidaro duris į kiemą. Panarinusi galvą neria į liūtį ir mosteli man neatsigręždama. Jai iš paskos duris uždarau ir užrakinu.

Kai grįžtu į kepyklos kavinukę, pono Vėberio puodelis jau tuščias, taksė įsitaisiusi jam ant kelių.

- Prašom atleisti, reikalai, – teisinuosi.
- Jums nepriklauso manęs linksminti. Žinau, turit daug darbo.

Turiu padaryti šimtą kepaluokų, iščirškinti riestainius, pripildyti įdaro Bialystoko bandeles. Taip, galima sakyti, kad aš užsiėmusi. Tačiau pati labai stebėdamasi išpyškinu:

- Darbas valandėlę gali ir palaukti.
- Ponas Vėberis rodo kėdę, ant kurios sėdėjo Merė.
- Tada prašom sėstis.

Sėduosi, bet dirsteliu, kiek laiko. Po trijų minučių įsijungs virtuvės laikrodis, ir turėsiu grįžti atgal.

- Na, spėju, kad jus čia atvijo toks oras, – tariu.
- Mus visada atveja oras, – atsako ponas Vėberis. Žodžiai skamba taip, tarsi jis atkąstų juos po vieną, tiksliai, raiškiai. – Tačiau šį vakarą mes čia dėl *prasto oro*, – žvilgteli į mane. – Kas jus atvedė į pagalbos grupę?

Mudviejų akys susitinka. Pagal grupės taisykles mūsų niekas neverčia išsipasakoti, jei nesame pasirengę. Ponas Vėberis, žinoma, nepasirengęs, todėl prašyti, kad kitas darytų tai, ko nenorėtų jis pats, atrodo įžūloka. Nors, beje, mudu ne grupėje.

- Motina, – atsakau ir paaiškinu visai kaip kitiems. – Vėžys. Jis gailestingai linkteli.
- Užjaučiu dėl netekties, – ištaria pabrėžtinai.
- O jus? – klausiu.

Jis purto galvą.

– Pernelyg daug priežasčių.

Nė nežinau, ką sakyti. Senelė nuolat pasakoja, kaip jos amžiaus draugai krinta it musės. Mano galva, ir ponui Vėberui arti ta diena.

– Ar seniai jūs čia, kepykloje?

– Keletas metų, – atsiliesiu.

– Jaunos moterys retai tuo užsiima. Mažai bendraujate.

Ar jis *matė*, kaip atrodau?

– Man tinka.

– Savo darbą atliekat kuo puikiausiai.

– Duoną kepti gali bet kas, – sumurmu.

– Bet ne kiekvienas – gerai.

Virtuvėje mušantis laikrodis prižadina Evą ir ji suloja. Veik tuo pat metu į kepyklos langus plyksteli artėjančių žibintų šviesos, ir „Advanced Transit“ autobusas lėtai įsuka į užkampio stotelę.

– Dėkoju, kad leidote man kiek užtrukti, – sako jis.

– Nėra už ką, pone Vėberi.

Jo veidas jau švelnesnis.

– Prašau vadinti mane Džozefu.

Žiūriu, kaip jis priglaudžia Evą po apsiaustu ir išskleidžia skėtį.

– Ateikit ir vėl, – kviečiu, žinau, kad to iš manęs norėtų Merė.

– Rytoj, – praneša jis, lyg mudu tartumės dėl pasimatymo.

Išeidamas iš kepyklos prisimerkia nuo ryškių autobuso šviesų.

Nepaisydama, kad Merei aiškinau nieko netvarkysianti, einu paimti jo puodelio su lėkštute ir aptinku, kad ponas Vėberis – Džozefas – paliko mažytę juodą knygutę, kurioje čia sėdėdamas visada ką nors užsirašo. Ji apraukta celofanu.

Čiumpu ir išlekiu į darganą. Įlipu tiesiai į baisingą balą ir pri-semiu klumpes.

– Džozefai! – šaukiu jį, o mano plaukai jau prilipę prie galvos.

Jis atsigręžia, Evos akutės kaip karoliukai spingso pro jo lietalčio atlapus.

– Jūs pamiršote šitą.

Atkišusi rodau juodą knygutę ir einu arčiau.

– Ačiū, – dėkoja jis ir slepia ją kišenėje. – Nežinau, ką be jos būčiau daręs.

Palenkia skėtį, kad pridengtų ir mane.

– Jūsiškė didžioji Amerikos proza? – spėju.

Kai „Kasdienėje mūsų duonoje“ Merė įvedė internetą, čia ėmė būriuotis būsimieji rašytojai.

Jis, regis, sutrinka.

– Ak, ne. Čia tik susidėliuju visas mintis. Kitaip jos išsilaksto. Tarkim, jei neužsirašyčiau, kad patiko jūsų Vienos bandelės, kitą kartą atėjęs neprisiminčiau užsisakyti.

– Manau, daugeliui būtų ne pro šalį turėti tokią knygelę.

Autobuso vairuotojas dukart pypteli. Mudu pasisukame į tą pusę. Suvirpu, nes žibintai tvieskia tiesiai man į veidą.

Džozefas patapšnoja per kišenę.

– Svarbu, kad prisiminčiau, – vėl paaiškina.

Vienas pirmųjų man Adamo pareikštų dalykų – kad esu graži – galėjo pirštu prikišamai rodyti, koks jis melagis.

Mudu susipažinome, kai man stojo pati sunkiausia gyvenime diena – mirė motina. Su juo, kaip su laidotuvių namų direktoriumi, susisiekė sesuo Peperė. Lyg per miglą prisimenu: rodydamas įvairius karstus jis mums aiškino, kaip viskas turės būti. Bet iš tikrųjų patį pirmą kartą į jį atkreipiau dėmesį, kai sukėliau triukšmą per gedulo pamaldas. Mes su seserimis žinojome, kad mylimiausia motinos daina – „Ten už vaivorykštės“. Peperė su Safrona pageidavo samdyti profesionalą dainininką, tačiau aš sumaniau kitaip. Buvo ne tiek svarbu, kad ta daina motinai patiko, jai reikėjo, kad ji būtų nuoširdžiai perteikta. Ir prižadėjau motinai, kad per jos laidotuves dainuos Džudė Garland*.

„Naujienos, Seidže, – pasakė Peperė. – Pastarosiomis dienomis Džudė Garland nepriima užsakymų, nebent galėtum iškviesti jos dvasią.“

Galiausiai seserys susitaikė su mano norais, labiausiai dėl to, kad pavaizdavau juos kaip priešmirtinį mamos prašymą. Turėjau

---

* Judy Garland (1922–1969), viena garsiausių JAV aktorių ir operėčių dainininkių, kontraltas.

įteikti kompaktinę plokštelę laidotuvių rengėjui Adamui. Įrašiau dainą per *iTunes* iš „Ozo šalies burtininko“ garso takelio. Prasidėjęs pamaldoms jis paleido įrašą per garsiakalbį.

Nelaimė, nuskambėjo ne „Ten už vaivorykštės“. Užgrojo Čepsiukų šeimynėlės dainą „Din dan! Raganai galas!“

Peperė ėmė raudoti. Safrona turėjo išeiti iš pamaldų, pernelyg susikrimto.

O aš pati ėmiau kikenti.

Nežinau kodėl. Juokas šiūstelėjo nelyginant kibirkščių spiečius. Ir staiga visi toje patalpoje atsigręžė į mane – iš pykčio perkreiptu veidu ir nepadoriai prunkščiančia.

– Ak, Viešpatie, Seidže, kaip šitaip galėjai?

Paklaikusi iš baimės, užspeista į kampą, atsistojau klaupte, žengiau porą žingsnių ir išėjau lauk.

Atsipeikėjau Adamo biure. Jis klūpojo šalia kušetės ir spaudė man prie rando sudrėkintą pašluostę. Iš karto nuo jo atšlijau ir delnu užsidengiau kairę veido pusę.

– Patikėkite, – tarė jis, tarsi tęstume nutrauktą pokalbį, – tokia-me darbe kaip mano nebūna jokių paslapčių. Žinau, kas pasidarė plastinę operaciją, kas atlaikė krūties pašalinimą. Žinau, kam išpjautas apendiksas, kam operavo abipusę išvaržą. Žmogus gali turėti randą, kartu ir jo istoriją. Ir ne jis man krito į akį, kai pirmą kartą jus pamačiau.

– Nejaugi?

Jis uždėjo ranką man ant peties.

– Man krito į akį, kokia jūs graži.

Jis buvo gelsvaplaukis, gintarinių akių. Jutau, kaip mane liečia šiltas jo delnas. Nebuvau gražuolė ir kol dar nebuvo nutikusi nelaimė, juolab vėliau. Papurčiau galvą bandydama susivokti.

– Šį rytą dar nevalgiusi... – tariau. – Man reikia eiti...

– Pailsėkit. Pasiūliau padaryti penkiolikos minučių pertrauką, tada pradėti iš naujo. – Adamas patylėjo. – Gal norėtumėt muzikos įrašų iš mano grotuvo?

– Galiu prisiekti, kad įkėliau tikrai tą dainą. Seserys manęs jau nekenčia.

– Buvo pasitaikę ir blogesnių dalykų, – atsakė Adamas.
– Kažin.
– Kartą mačiau, kaip girtutėlė meilužė ropštėsi į velionio kars-
tą, bet žmona ją nutempė ir gerai vožtelėjo.

Man akys išsprogo.

– Tiesa?

– Taip. O šitai?.. – jis gūžtelėjo. – Kokie niekai.

– Bet aš *juokiasi*.

– Daugybė žmonių per laidotuves juokiasi, – pasakė Adamas. –
Dėl to, kad mums nejauku susidurti su mirtimi, tai sąlyginis ref-
leksas. Beje, lažinuosi, jūsų motinai mieliau būtų žinoti, kad ją
pagerbiate ir atsisveikinate juokdamasi, o ne apsiplūsi ašaromis.

– Motina būtų pamaniusi, kad juokinga, – sušnibždėjau.

– Štai, matot.

Adamas padavė man voką su kompaktine plokštele.

Papurčiau galvą.

– Pasilikite. Jei kartais Naomė Kembel taptų jūsų kliente.

Adamas išsišiepė.

– Ir aš lažinčiausi, kad jūsų mamai tai būtų pasirodę juokin-
ga, – tarė jis.

Praėjus savaitei po laidotuvių jis paskambino man pasiteirauti,
kaip laikausi. Pasirodė keista dėl dviejų priežasčių: niekur nebu-
vau girdėjusi, kad laidojimo namai klientams teiktų tokias paslau-
gas, kita vertus, į tuos namus kreipėsi Peperė, o ne aš. Tas rūpestis
mane taip sujaudino, kad greitai iškečiau jam bobą su romu ir
užvežiau ją į laidojimo biurą kitą dieną po darbo pakeliui į namus.
Tikėjausi užnešti ir nesusidurti su juo, bet jis jau buvo ten.

Paklausė, gal turėčiau laiko išgerti kavos.

Jums reikėtų žinoti, kad ir tą kartą jis mūvėjo vestuvinį žiedą.
Kitaip tariant, supratau, į ką veliuosi. Vienintelė mano gynyba –
niekada nesitikėjau sužavėsianti kokį vyrą, o dar po avarijos, ta-
čiau Adamui, patraukliam ir lydynam sėkmės, kaip tik aš ir kri-
tau į akį. Mano doros samprata visomis skaidulomis man kalė:
Adamas jau priklauso kitai, tačiau protas tuos balsus nuvijo tyliai
šnabždėdamas: *Ne elgetai rinktis; imk, ką gauni; kuris kitas mylėtų
tokią kaip tu?*

Žinojau, negerai susidėti su vedusiu vyru, bet man tai nekludė nei man jį įsimylėti, nei trokšti, kad jis atsilieptų. Susitaikiau, kad vieniša gyvensiu, dirbsiu ir būsiu tokia visą gyvenimą. Net jei ir rasčiau tokį, kuris dėtusi nepaisąs keistai sudarkytos kairės veido pusės, kaip man suprasti, ar jis mane mylėtų, ar tik gailėtųsi? Visi jie tokie panašūs, o man visada buvo nelengva suprasti žmones. Mudu su Adamu susitikinėjome slapta, niekam neišsivadėme. Kitaip tariant, besąlygiškai turėjau jaustis saugi.

Kol dar neprakalbote, kaip bjauru būti liečiamai kūnų balzamuotojo, verčiau pasakysiu, kad šitaip sakydami labai apsiriktumėte. Bet kuriam numirėliui labai pasisektų, visai kaip mano motinai, jei jį paskutinį kartą kas nors liestų taip švelniai kaip Adamas. Kartais man ateina mintis, kad tik šitiek laiko praleisdamas su negyvėliais jis vienintelis iš tikrųjų geba įvertinti gyvo kūno stebuklą. Kai mudu mylimės, jis nuolat stabčioja prie mano miego arterijos, prie riešų, pakinklių – tose vietose, kur tvinksi pulsas.

Kai Adamas pas mane ateina, tomis dienomis paaukoju kokią valandą ar porą miego ir leidžiu laiką su juo. Dėl savo verslo jis puikiausiai gali išsprukti bet kada, mat turi būti pasiekiamas telefonu visą parą. Todėl ir jo žmonai neatrodo įtartina, jeigu jis dingsta.

– Manau, Šanona žino, – pareiškia šiandien Adamas, kai mudu gulime apsikabinę.

– Tikrai?

Stengiuosi nepaisyti mane apimančio pojūčio, tarsi sėdėčiau vagonėlyje ant kalvos ir nebematyčiau priešais tįstančių bėgių.

– Šį rytą ant variklio gaubto radau lipduką „♥ savo žmoną“.

– Kodėl manai, kad užlipdė jį?

– Nes užlipdžiau ne *aš*, – atsako Adamas.

Valandėlę svarstau.

– Lipdukas ant gaubto nebūtinai ironija. Galbūt čia tik palaimingas nežinojimas.

Adamas vedė savo aukštosios moksladraugę, su ja susitikinėjo koledže. Laidojimo namai, kuriuose jis dirba, – jo žmonos giminės verslas jau penkiasdešimt metų. Per savaitę mažiausiai dukart

jis man sako ketinąs palikti Šanoną, bet žinau, kad tai netiesa. Pirmą, jis turėtų atsakyti karjeros. Antra, jis paliktų ne tik Šanoną, paliktų ir dvynukus – Greisę su Brajenu. Kai prabyla apie juos, balsas pasikeičia. Tokiu balsu jis kalba apie mane – tikiuosi.

Tačiau apie mane jis veikiausiai *nekalba*. Turiu galvoj, kam jis galėtų pasakoti apie savo romaną? Vienintelis žmogus, kuriam apie jį papasakojau aš, – Merė. Nepaisydama akivaizdžios mudviejų abiejų kaltės, kad prasidėjome vienas su kitu, ji elgiasi taip, tarsi jis mane suviliojo.

– Išvažiuokime kur nors šį savaitgalį, – siūlau Adamui.

Sekmadienį nedirbu, nes pirmadienį kepyklos parduotuvė uždaryta. Galėtume išvykti visai nuostabiai parai, o ne slėptis mano miegamajame su užtrauktomis nuo saulės užuolaidomis, jam pastačius automobilį su rėkiančiu lipduku ant gaubto aikštelėje už kampo prie kinų restorano.

Kartą Šanona užsuko į kepyklą. Pamačiau ją iš virtuvės pro pradarytą į parduotuvę langą. Supratau, kad čia ji, iš nuotraukų Adamo feisbuko puslapyje. Galėjau galvą dėti, kad atvyko išpurtyti iš manęs tiesos, bet ji nusipirko kelias rupių miltų bandeles ir išėjo. Paskui Merė rado mane sėdinčią virtuvėje ant grindų, apsilpusią užplūdus palengvėjimui. Papasakojau jai apie Adamą, o ji tik paklausė: „Ar myli jį?“ – „Taip“, – atsakiau. „Ne, nemyli, – pareiškė Merė. – Tau patinka, kad jis turi slapstyti, visai kaip tu.“

Adamas pirštais užkliudo randą. Praėjo jau tiek laiko, ir, medikų akimis, tai neįmanoma, bet mano oda ima dilgsėti.

– Tu nori išvažiuoti, – kartoja jis. – Nori vaikščioti gatvėmis vidury dienos, vaikščioti su manim, kad visi matytų.

Kai jis viską taip pavaizduoja, man aišku, kad noriu anaiptol ne to. Noriu susitaupyti ir su juo užsidaryti ištaigingame viešbutyje Baltuosiuose kalnuose ar medžiotojų namelyje Montanoje. Greičiau teisi Merė, o ne jis, nors man tai ir nepatinka, todėl sakau:

– Galbūt ir norėčiau.

– Gerai, – kalba toliau Adamas, sukdamas ant pirštų mano garbanas. – Maldyvai.

Pasiremiu alkūne.

– Kalbu rimtai.

Adamas dirsteli į mane.

– Seidže, – sako, – tu nė nepažvelgsi į veidrodį.

– Pažiūrėjau per „Google“ oro linijų „Southwest“ skrydžių.
Į Kanzas Sitį galėtume nukakti už keturiasdešimt devynis dolerius.

Adamas perbraukia pirštu man per šonkaulius – kaip per klaviatūrą.

– O kodėl mes pageidautume keliauti į Kanzas Sitį?

Nustumių jo ranką.

– Liaukis mane blaškyti, – sakau. – Nes Kanzas Sitis ne *čia*.

Jis užsiritą ant manęs.

– Užsakyk bilietus.

– Tikrai?

– Tikrai.

– O jei tave iškvies?

– Jeigu kiek ir luktelės, nebus labiau mirė, – paaiškina Adamas.

Širdis daužosi. Pasirodyti viešai – vien nuo tos minties erzinaimai maudžia. Jei pasivaikščiočiau laikydamasi už parankės gražiam vyriškiui, akivaizdžiai patenkintam mano draugija, ar tapčiau tokia kaip visos?

– Ką ketini sakyti Šanonai?

– Kad einu dėl tavęs iš proto.

Kartais pasvajoju: o jei mudu būtume susitikę, kai buvau jaunesnė? Mes mokėmės tame pačiame koledže, tik mus skyrė dešimt metų. Paskui abudu vėl atsidadūrėme gimtajame mieste. Abu dirbame neįprastu laiku, darome tai, ko daugelis žmonių anaip tol nelaikytų karjera.

– Ir kad negaliu liautis apie tave galvojęs, – priduria Adamas, dantimis man gribščiodamas ausies lezgelį. – Kad aš beviltiškai tave įsimylėjęs.

Turiu pasakyti, kad labiausiai žaviuosi ta Adamo savybe, kuri kartu užkerta kelią jam pasilikti su manim amžinai: jei jau myli, myli neklystamai, visiškai ir neapsakomai. Tokie jo jausmai ir dvynukams, tai dėl jų jis kas vakarą skuba namo išgirsti, kaip Greisei sekėsi atsakinėti per biologiją, ar pažiūrėti, koks Brajeno rezultatas perbėgant į namų bazę per šį beisbolo sezoną.

– Ar pažįsti Džozefą Vėberį? – klausiu staiga prisiminusi, ką sakė Merė.

Adamas atvirsta ant nugaros.

– Aš beviltiškai įsimylėjęs, – kartoja jis. – „Ar pažįsti Džozefą Vėberį?“ – taip, toks ir turi būti tavo atsakymas...

– Manau, jis dirbo koledže. Dėstė vokiečių.

– Dvynukai pasirinko prancūzų... – ir netikėtai jis spragtelė pirštais. – Vėberis buvo jaunučių lygos vyriausiasis teisėjas. Man rodos, tuomet Brajenui buvo šešeri ar septyneri. Prisimenu, man tada dingtelėjo, kad tas vyrukas jau traukia devintą dešimtį ir kad kūno kultūros skyriui tikrai pasimaišė, bet paskui paaiškėjo, kad jis visai ohoho.

– Ką apie jį žinai? – klausiu, kreipdama pokalbį trokštama linkme.

Adamas suima mane į glėbį.

– Apie Vėberį? Jis buvo šaunuolis. Išmanė apie žaidimą viską – nuo pradžios iki galo, nė karto nesuklydo teisėjaudamas. Tiek aš ir prisimenu. O kas?

Paslaptینگai nusišypsau.

– Palieku tave – dėl jo.

Jis bučiuoja mane lėtai ir meiliai.

– Ar galėčiau kaip nors tave permaldauti?

– Neabejoju, kad ką nors sugalvosi, – atsiliepiu ir užmetu rankas jam ant sprando.

Vesterbruko dydžio mieste, kildinančiame save dar iš jankių bendrovės „Mayflower“ laikų, mes su seserimis kaip žydės buvome nukrypimas nuo normos ir skyrėmės iš bendraklasių lyg mėlynos odos atstovės. Paklaustas, kodėl turime nebevalgyti duonos kaip tik tą pačią savaitę, kai visi kiti mokykloje priešpiečių dėžutėse atsiņša virtų Velykų kiaušinių, tėvas sakydavo: „Kad patvirtintume varpo kreivės statistiką*.“ Iš manęs niekas nesityčiodavo, priešingai, kai mūsų pradinių klasių mokytojas aiškino, kokios šventės yra Kalėdų atitikmenys, tapau tikra įžymybe. Kartu su Džulijum,

---

* Autorė čia tikriausiai turi omeny amerikiečių psichologo R. J. Herrnsteino ir politologo Ch. Murray knygą „Varpo kreivė“ (*The Bell Curve*, 1994), statistika rodo, kad protingų žmonių – mažuma.

vieninteliu klasėje juoduku amerikiečiu, – jo senelė švęsdavo kvanzą*. Lankiau hebrajų mokyklą, nes taip darė seserys, tačiau kai atėjo laikas mano bar micvos šventei, maldavau, kad man būtų leista nebedalyvauti. Prašymas buvo atmestas, todėl paskelbiau bado streiką. Man buvo gana, kad mūsų šeima ne tokia kaip kitų, neturėjau jokio noro žadinti dar didesnio aplinkinių susidomėjimo.

Tėvai buvo žydai, bet nesilaikė košerio papročių ir nevaikščiojo į pamaldas. (Išskyrus tuos metus prieš Peperę ir Safroną įvesdinant į suaugusiųjų bendruomenę, nes tada pamaldos buvo privalomos. Penktadieniais sėdėdavau jose, klausydavausi kantoriaus, giedančio hebrajiškai, ir spėliodavau, kodėl žydų melodijos tokios minorinės. Išrinktosios tautos dainų kūrėjai neatrodė labai laimingi.) Vis dėlto tėvai laikydavosi Jom Kipuro pasninko ir nesutikdavo puošti Kalėdų eglutės.

Man pačiai atrodė, kad tėvai laikosi supaprastinto judaizmo, tad argi jie gali man nurodyti, kaip ir kuo tikėti. Taip ir pasakiau jiems, kai mėginau išsikovoti teisę išvengti bar micvos. Tėvas ilgai tylėjo. Labai svarbu kuo nors tikėti, tarė jis, nes tu *gali* tai daryti. Ir liepė eiti į savo kambarį nevalgiusiai vakarienės, tai mane pribloškė, juk mes šeimoje buvome skatinamos turėti savo nuomonę, kad ir visai kitokią. Vis dėlto mama vogčiomis atnešė man į viršų sumuštinį su riešutų sviestu ir džemu.

– Tėvas gali rabinu ir nebūti, – pasakė ji, – tačiau tradicija jis tiki. Kaip tik ją tėvai perduoda savo vaikams.

– Gerai, – nepasidaviau, – prižadu, kad liepą laikysiuosi apsipirkimo mokyklos reikmėms tradicijos; be to, per Padėkos dieną visada gaminu saldžiųjų bulvių apkepą su zefyrais. Mama, tradicijos man nekelia jokių sunkumų. Bėda ta, kad nenoriu lankyti žydų mokyklos. Tikėjimas neperduodamas per DNR. Tu netiki vien dėl to, kad tiki tavo tėvai.

– Senelė Minka dėvi megztinius, – pasakė mama. – Visą laiką.

Pastaba buvo, regis, keista. Tėvo motina gyveno kooperatiniuose senelių namuose. Gimusi Lenkijoje, ji išlaikė keistą ta-

---

* *Kwanzaa* – suahelių gentyse pirmųjų vaisių derliaus šventė.

rimą – atrodė, kad kalba progiesmiu. Iš tiesų senelė Minka vilkėdavo megztinius, net jei lauke būdavo per trisdešimt laipsnių karščio, bet juk jai patikdavo ir skruostus rausvinti, ir leopardo kailio raštas.

– Dauguma tų, kurie liko gyvi, panaikino savo tatuiruotes, bet ji tvirtina, kad ją matydama kasdien prisimena savo pergalę.

Ne iš karto suvokiau, ką motina nori man pasakyti. Ar senelė buvo koncentracijos stovykloje? Kaip aš sulaukiau dvylikos nieko nenumanydama? Kam tėvams reikėjo nuo manęs tai slėpti?

– Jai nepatinka apie tuos laikus kalbėti, – be išvedžiojimų atsakė mama. – Rankos viešai rodyti taip pat nemėgsta.

Apie holokaustą mokėmės per visuomenės mokslo pamokas. Vargiai galėjau sieti vadovėlyje vaizduojamus pusgyvius griaučius su putloka lelijomis kvepiančia moterimi, niekada nepraleidžiančia apsilankymo pas kirpėją ir kiekviename savo kooperatinio buto kambaryje laikančia po ryškiai nuspalvintą lazdelę – kad nereikėtų toli ieškoti. Ji nebuvo istorija. Tik mano senelė.

– Ji nevaikšto į sinagogą, – pasakė mama. – Matyt, po tokių išbandymų santykiai su Dievu pasidaro gana sudėtingi. O tėvas ją štai lanko. Regis, dėl to, kas jai atsitiko.

Štai taip man, iš visų jėgų besistengiančiai atsikratyti savo tikėjimo ir prisitaikyti prie gyvenimo, buvimas žyde pasirodė besantis kraujyje, mat aš – holokaustą išgyvenusios moters palikuonė. Nugalėta, įpykusi ir kamuojama savo pačios savanaudiškumo atsilošiau į pagalbę.

– Čia tėvelio reikalai. Manęs jie visiškai neliečia.

Mama sutriko.

– Jei ji nebūtų likusi gyva, tavęs, Seidže, taip pat nebūtų.

Apie senelės Minkos praeitį tada mudvi tik ir pasikalbėjome, tą vienintelį kartą, o kai paskui tais metais parsivežėme ją švęsti Chanukos, nė nepajutau, kaip įsmeigiau akis jai į veidą, ar neaptiksiu kokios užuominos, kokia tikroji ta tiesa. Tačiau ji buvo tokia kaip visada, mamai nematant plėšė ir valgė kepto viščiuko odelę, tuštino savo kosmetikos krepšelį su kvepalų ir dažų pavyzdžiais, kuriuos ji rankiojo seserims, paskui tarsi kokius draugus, pas kuriuos užsuka išgerti kavos, aptarė serialo „Visi mano vaikai“

veikėjus. O juk turėjo būti visai kitoks žmogus, jei Antrąjį pasaulinį karą praleido koncentracijos stovykloje.

Tą vakarą, kai mama papasakojo apie senelės praeitį, atminty išplaukė valandėlė, kurios anksčiau neprisimindavau, – dar iš ankstyvos vaikystės. Sėdėjau senelei Minkai ant kelių, o ji versdama knygos lapus skaitė man pasaką. Dabar man dingtelėjo, kad iš tikrųjų tada ji pasakojo apie ką kita. Knyga buvo su paveikslėliais apie Pelenę, o senelė, matyt, buvo užsigalvojusi, nes pasakojo apie tamsų mišką, pabaisas ir avižomis nubarstyta taką.

Prisimenu, man nebuvo svarbu, nes akis kerėte kerėjo auksinė apyrankė ant jos riešo. Norėjau ją paliesti ir patraukiau megztinio rankovę. Ji pasismaukė, ir pamačiau melsvus skaitmenis vidinėje dilbio pusėje. „Kas čia?“

„Mano telefono numeris.“

Pradinėje mokykloje buvau turėjusi išmokti savo telefono numerį atmintinai, kad policininkai galėtų paskambinti namo, jei pasiklyščiau.

„O jei persikraustysi?“ – paklausiau.

„Ak, Seidže, – nusijuokė ji. – Aš čia gyvensiu visada.“